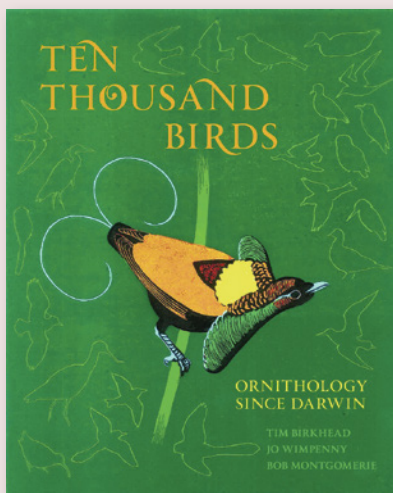

Ten thousand birds

ornithology since Darwin

Birkhead T., J. Wimpenny & B. Montgomerie 2014. Princeton University Press, Princeton. ISBN 978-0691151977. Harde kaft, 524 pp. Prijs \$ 45,00.

Er is de laatste jaren nogal wat geschreven over de geschiedenis van de ornithologie. De boeken van Walters (*A Concise History of Ornithology*, 2005), Bircham (*A history of ornithology*, 2007), Chansigaud (*The history of ornithology*, 2009) en in zekere zin ook *The Wisdom of Birds* van Birkhead zelf (2008) zijn daar voorbeelden van. Het kloekte deel dat dit jaar verscheen, *Ten thousand birds - ornithology since Darwin*, geschreven door Tim Birkhead, Jo Wimpenny en Bob Montgomerie, lijkt in die zin misschien niet veel meer dan het zoveelste overzicht van deze van oorsprong tak van sport voor adellijke mannen. Het zou een ernstige vergissing zijn dat te denken en ik wil iedereen aanraden dit boek op zijn minst eens grondig door te nemen.

De kern van het boek bestaat uit 11 hoofdstukken: *Yesterday's birds* (fossielen; de onstaansgeschiedenis vanaf de gevederde dinosauriërs), *The Origin and diversification of species* (natuurlijke selectie en soortvorming), *Birds on the tree of life* (vogelverzamelaars en systematiek), *Ebb and flow* (migratie, navigatie), *Ecological adaptations for breeding* (broedbiologie), *Form and function* (anatomie, fysiologie,

energetica), *The study of instinct* (gedragsbiologie, instinctief gedrag), *Behavior as adaptation* (aangepast gedrag), *Selection in relation to sex* (partnerkeuze), *Population studies of birds* (populatiebiologie), en *Tomorrow's birds* (vooruitzichten in de ornithologie en vogelbescherming). Elk van de hoofdstukken bestrijkt dus één of meer belangrijke vakgebieden in de ornithologie, of liever gezegd in de biologie met de nadruk op vogels. In deze hoofdstukken komen de - naar het oordeel van de auteurs - belangrijkste ontwikkelingen aan de orde in min of meer chronologische volgorde, opgehangen aan de mensen die daar een opvallende of grote bijdrage bij wisten te leveren. Elk hoofdstuk heeft ook een tijdlijn (van 1860 tot 2010) waarop de voornaamste mijlpalen (vooral publicaties in boekvorm) en theoretische doorbraken staan aangegeven.

Vrijwel in elk vakgebied zie je perioden met weinig activiteit en vernieuwing afgewisseld worden door perioden met snel opeenvolgende ontwikkelingen en publicaties. Nieuwe technieken, nieuwe ideeën, het beschikbaar komen van geavanceerde electronica (computers!). Tijdens het lezen kreeg ik steeds de neiging om op zoek te gaan naar die belangrijke publicaties. Uiteindelijk bleek domweg bestellen vaak de meest effectieve optie. Talloze bibliotheken blijken zelfs hun klassiekers achteloos terzijde te hebben geschoven en zo kreeg ik voor een habekrats talloze *landmark* publicaties in handen. Wel pech voor al die studenten die nu tegen lege schappen aankijken in hun bibliotheek. Door dit boek vallen al die publicaties, maar ook de bijbehorende onderzoekers, ineens op hun plaats: "Ach, dat was een student van die" en "Aha, dus zij hebben in het begin intensief samengewerkt". Al lezend val je zo van de ene verbazing in de andere, vooropgesteld dat je geïnteresseerd bent in de recente historische ontwikkelingen van het vakgebied natuurlijk.

Tim Birkhead, en kennelijk ook zijn co-auteurs, want het is moeilijk om verschillen in schrijfstijl te ontdekken, schuwt de anecdote niet. Zijn teksten lezen daardoor

als een roman; het is moeilijk om ze weg te leggen. In een historisch overzicht als dit komen veel personen voor het voetlicht. In plaats van uitsluitend hun academische kwalificaties op te rakelen maken de schrijvers er echte mensen van, met fijne en akelige trekjes. Over de "even more eccentric and notorious" kolonel Richard Meinertzhagen lezen we bijvoorbeeld: "He was also, as it turns out, a pathological liar and self-promoter, fabricating just about everything about his work, stealing specimens from major museums, changing labels on specimens, and quite likely murdering his wife so that he could take up with a much younger woman." Door zo'n nu beroemde ornitholoog vanaf zijn eerste wankele schreden in het vakgebied te volgen en zijn goede en slechte kanten te belichten, komt hij werkelijk tot leven, wat helpt om de mens achter de wetenschapper te begrijpen. Hoe kwamen zij tot hun belangrijkste bijdragen in de ornithologie, of waarom wezen zij vernieuwende ideeën plompverloren af? De strijd tussen grote ego's is een steeds terugkerend fenomeen (bijvoorbeeld in het hoofdstuk over taxonomie). Gevestigde namen, die vaak te lang vasthielden aan oude ideeën, totdat de 'nieuwlichters' (jonge honden meestal) zo veel overtuigend bewijs hadden aangedragen dat er weer een snelle verandering in denken mogelijk was. Voortgang in de wetenschap. Hoe dat met horten en stoten is gegaan in de afgelopen eeuw wordt aanstekelijk en overtuigend beschreven in dit schitterende historische overzicht.

Van de Engelstalige schrijvers mag je een Angelsaksische *bias* verwachten, maar de keuze van onderzoekers en publicaties is breed en in Appendix 2 (*Five hundred ornithologists*) worden ornithologen uit 30 landen genoemd. In totaal 700 personen (volgens de auteurs) zijn in dit boek op enigerlei wijze opgenomen. Enkele tientallen daarvan kregen de gelegenheid een korte biografie te schrijven die, met foto, op een prominente plaats in het boek werd opgenomen. Er ontbreken ook prominente figuren en mij viel op (vooral omdat Tim Birkhead al 40 jaar Zee-

koeten bestudeert) dat talloze nu toonaangevende zeevogelonderzoekers nergens worden genoemd. De auteurs zijn echter de eersten die hun keuze arbitrair noemen. "It is clearly impossible to summarize every relevant person or idea....instead we decided to focus on ...the major contributions of ornithology to general science". Daarin zijn zij overduidelijk geslaagd. Een boek om van kapt tot kapt met veel plezier te lezen. - Kees Camphuysen

De Vinkenvent

Op zoek naar de waterral van IJland tot Japan

G.H.J. de Kroon 2012. Gorinchem, uitgave in eigen beheer. ISBN 368 pp. Prijs € 19,95. Bestellen via ghjdekroon.rallus@wolmail.nl.

Toen ik jaren geleden een nest van een Waterral vond, was dat een ware sensatie. Op een bedje van grofbladige zeggen lagen daar zes crème eitjes met een roestbruin vlekje her en der. Een toevalstreffer, want ik was met een groep vogelaars nesten van Purperreigers aan het tellen in het rietland bij Kinderdijk. Zo'n telling is een ware survivaltocht, want je moet je voortbewegen in riet van gemiddeld 3 m hoog, terwijl je permanent tot aan de knieën in het water staat. Een lange stok is je enige gereedschap en je redding als je wegzakt

in een van de vele gaten in het rietland. Aan deze tellingen moest ik geregeld denken bij het lezen van *De Vinkenvent*. In 13 hoofdstukken doet Gerard de Kroon op minutieuze wijze verslag van zijn vele zoektochten naar de Waterral, beginnend aan het eind van de jaren zestig in Nederland, maar al spoedig uitwaaiend over een groot deel van het noordelijk halfrond. Tochten door uitgestrekte rietmoerassen, per boot en wadend. Als je uit eigen ervaring weet hoe dat voelt, hoe een moeras leeft en ademt, hoe koud water je broek inkruipt terwijl je moerasvogels bestudeert, telt of beschermt, dan is dit boek je op het lijf geschreven. De Kroon vertelt namelijk gepassioneerd over zijn vogel. "De zoektocht naar de Waterral ontwikkelde zich door een bevlogen weetgierigheid", zo schrijft hij. Maar altijd kijkt De Kroon met de brede blik van een echte veldbioloog. Het is de vogel in zijn omgeving, in de leefgemeenschap van het moeras.

Het boek begint eind jaren zestig met tellingen van Waterrallen in hun winterse leefgebied in de zoetwatergetijdenmoerassen langs Maas, Waal en Merwede - een habitat dat sinds de sluiting van het Haringvliet in 1970 goeddeels is verdwenen. De beschrijvingen van de getijdenatuur spreken mij daarom extra aan. Al spoedig gaat het tellen over in vangpogingen. Dat gaat met vallen en opstaan, maar levert uiteindelijk de zeefslagvalmethode op. Daarmee vangt De Kroon in zijn ruim 45-jarige loopbaan zeker 1500 rallen. Gelardeerd met prachtige uitwijdingen over natuur en cultuur gaat de zoektocht van de Zouweboezem bij Sluis achtereenvolgens naar Vlieland, IJland, Oostenrijk en Polen, Letland, West-Siberië, Kazachstan, Midden-Siberië, Japan, Spanje en Zweden. Het boek eindigt met de ontdekking dat de Waterral uit twee soorten bestaat, namelijk *Rallus aquaticus* in Eurazië en *Rallus indicus* in Oost-Azië en de Japanse archipel. De Kroon noemt dit de toepasselijke "kroon" op zijn levenswerk.

Wat ik waardeer aan *De Vinkenvent* is dat niet alleen de Waterral en zijn ecologie uitgebreid aan bod komen, en passant

leer je ook veel over de vegetatie, geologie en cultuur in de landen die De Kroon aandoet. Hij beschrijft daarnaast de soms moeizame relatie met de mensen waarvan hij in zijn onderzoek afhankelijk is, en schuwt niet om mislukte pogingen en confrontaties te beschrijven. De persoonlijke tint aan het verhaal gaat soms erg ver, bijvoorbeeld waar van elke buitenlandse reisdag het eten wordt beschreven. Toch geeft dit wel een goede indruk van de omstandigheden waaronder veldonderzoek plaatsvindt. Het katern met foto's in het midden van het boek geeft de omstandigheden op diverse reizen treffend weer en vormt daarmee een mooie aanvulling op de tekst.

Waarom dit boek *De Vinkenvent* als titel draagt, wordt al snel duidelijk: een ras-echte Gorkummer die De Kroon, gepakt met kijker en vallen, geregeld op zijn fiets voorbij ziet komen op de Lingedijk noemt hem zo. Hoewel je aan de vormgeving kunt zien dat het boek in eigen beheer is uitgegeven, is het een echte *must read* voor beginnende en ervaren veldbiologen en ecologen. Een vogelaar die eens met De Kroon mee het moeras introk, heeft het levenswerk fraai vervat in een gedicht, waarvan de laatste strofe luidt: "Zie daar! / Een waterral gevangen in een zeefslagval / Een mens met rode baard ploetert onvervaard / Wat zal die ral mij geven? / Nieuwe vragen? / Een antwoord op het rallenleven?" Dat laatste geeft *De Vinkenvent* niet, wel een prachtige aanzet tot meer inzicht daarin. Van harte aanbevelen! - Anthonie Stip

De Gierzwaluw

Remco Daalder 2014. Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen. ISBN: 978-90-450-2223-9, paperback, 205 pp. Prijs € 24,99.

Wat is dat toch met die Gierzwaluw? Keer op keer wordt er iemand gegrepen door deze luchtacrobaat. De één gaat fanatiek Gierzwaluwen tellen, een ander nog fanatieker beschermen, weer een ander heel lang onderzoeken, en een laatste besluit om alles te weten te komen over de Gier-

zwaluw en er een boek over te schrijven. Dat heeft Remco Daalder gedaan.

Het boekje, simpelweg *De Gierzwaluw* getiteld, is een handzaam werkje van 205 bladzijden, zonder illustraties. De 46 korte hoofdstukken zijn verdeeld over drie delen. Het eerste deel ('Hemelbestormers') is vooral een introductie over de Gierzwaluw. We lezen over de motivatie van stadsecoloog Daalder om alles over

Gierzwaluwen te weten te komen, over de gierzwaluwtoeren van David Lack, de roep van de Gierzwaluw en wat we weten over verspreiding en aantallen. Deel twee ('Amsterdam') beschrijft een gierzwaluwjaar, van de aankomst van de broedvogels in het voorjaar tot hun vertrek in de nazomer, onder andere aan de hand van de drama's in het *webcam*-nest in de Oranjekerk. Ook wordt in dit hoofdstuk ingegaan op beschermingsaspecten en daarmee op de vereniging Gierzwaluwbescherming Nederland. Het derde deel van het boek ('De mysteriën') behandelt onder andere het geolocatoronderzoek naar trekroutes en overwinteringsgebieden en de radarwaarnemingen aan de intrigerende nachtelijke stijg- en daalvluchten van 'slapende' Gierzwaluwen.

De Gierzwaluw is een interessant en leesbaar werkje geworden. Het is vlot en spannend geschreven, met een flinke dosis humor. De beschrijving van de jaarvergadering van Gierzwaluwbescherming Nederland, waarbij in een verhitte discussie de voorzitter aftreedt en er een Commissie van Bezinning wordt ingesteld, is regelrecht hilarisch. Geregeld worden in het boek zijpaden bewandeld die niet of slechts zijdelings met Gierzwaluwen te maken hebben,

bijvoorbeeld over soortenjagers of stadsnaatuur. Ook heeft Daalder er een handje van de onderwerpen zeer uitvoerig in te leiden. Waar het bijvoorbeeld gaat over het ringen van Gierzwaluwen wordt eerst de geschiedenis van het ringen in het algemeen nog eens uit de doeken gedaan. Toch lijkt me deze grondigheid uiteindelijk een pluspunt, met name voor de niet doorgewinterde vogelaar.

Eén van de redenen waarom het boek zo lekker weg leest is ook het feit dat het vol staat met persoonlijke verhalen. Tegelijkertijd is het verrassend compleet; Daalder heeft duidelijk serieus werk gemaakt van zijn literatuuronderzoek. Het enige wat ik miste was het werk van de Duitse gierzwaluwgrootheid Erich Kaiser, vooral omdat zijn Britse tegenhanger David Lack wel uitgebreid aan bod komt. Jammer genoeg heeft Kaiser vooral in obscure Duitse blaadjes gepubliceerd, wat mogelijk samen met de Duitse taal een drempel is geweest. Iedereen die ook maar een beetje interesse heeft in Gierzwaluwen (en dat zijn er velen) zal dit boekje met veel plezier lezen. Of in de woorden van Daalder: '*De Gierzwaluw* is werkelijk de moeite waard'. – Raymond Klaassen

NEDERLANDSE ORNITHOLOGISCHE UNIE

De Nederlandse Ornithologische Unie organiseert jaarlijks een aantal themadagen. In dit katern zijn de verslagen van die themadagen opgenomen en zijn aankondigingen en ander verenigingsnieuws te vinden.

Voor actuele data en informatie zie www.nou.nu

Tweede NOU-congres: 5-7 februari 2016

Het eerste meerdaagse congres van de NOU begin 2015 was een groot succes. Het verheugt de NOU bijzonder nu het tweede congres te kunnen aankondigen. Dit zal worden gehouden van vrijdagavond 5 februari tot en met zondagmiddag 7 februari 2016 op een nader te bepalen locatie. De opzet van dit tweede congres zal in grote lijnen die van het eerste volgen. Dat betekent wederom dat er veel ruimte zal zijn voor korte en enkele langere lezingen, dat er workshops zullen zijn over interessante onderwerpen en dat er gezorgd wordt voor een gevarieerd programma, waarin elkaar ontmoeten een centrale rol zal spelen. Heeft u een goed idee voor een workshop dan kunt u dit nu al kenbaar maken bij Henk van der Jeugd (secretaris-nou@tele2.nl). We hopen u te mogen begroeten op 5, 6 en 7 februari 2016!